

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cvrsvs Theologici ...

Ea Brevitate Conscriptus, Qvam Tot Tantarvmqve Rervm Amplitudo Et
Varietas Patitvr ...

Quas Prima Pars Et Prima Secundæ Divi Thomæ Complectvntvr -
Qvæstiones Insvper Ad Mores & praxim spectantes, quæ peculiarem cum
Scholasticis habent connexionem, declarantur

Carleton, Thomas Compton

Leodii, 1659

Dispvatio Secvnda. De Existentiâ Dei.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13718

DISPUTATIO SECVNDA.

De Existentia Dei.

DEI nomine intelligunt omnes Ens aliquod summè perfectum, rerum omnium creaturarum excellentias longè præstantiore modo in se complectens, & quicquid cogitare mète possumus infinitis gradibus excedens. Deus est, inquit S. Aug. l. 1. de Doctr. Chr. c. 7. quo majus aut melius cogitari nihil potest. Et non multo post: Omnes, inquit, pro excellètia Dei certatim dimicant, nec quisquã inveniri potest, qui hoc Deum credat quo melius aliquid est. Itaque hoc oēs Deum consentiunt esse, quod cæteris rebus omnibus anteponunt. De variis Entis hujus, supremi scilicet Numinis perfectionibus, in præseni disputandum: & primò de Existentia.

Deus est, quo majus aut melius cogitari nihil potest.

SECTIO PRIMA.

Sine per se notum, Deum esse.

I. Quid sit, propositio aliquam esse per se notã.

Propositio per se nota simpliciter.

T clarior hac in re, quam confusissimè ab Auctoribus tractari video, procedamus, omnium primò statuendum, quid sit propositionem aliquam esse per se notam. Duobus ergo modis dicitur aliquid esse per se notum; secundum quid, & simpliciter, seu, ut loquitur S. Thomas hic, q. 2. a. 1. corpore, secundum se, & quoad nos. Propositio per se nota simpliciter, seu quoad nos, illa est, quæ primo statim intuitu, & ex ipsis terminis, ubi semel explicati fuerint, innotescit. Hujusmodi sunt propositiones illæ omnes, quæ axiomata, dignitates, & prima principia vocantur, ut, Omne totum est majus sua parte: Quodlibet est, vel non est; & similia, quæ, declaratis terminis, nullo discursu intermedio, intellectũ rapiunt ad assensum.

II. Propositio per se nota secundum quid.

Propositio per se nota secundum quid, seu in se, illa est, cujus prædicatum est de essentia subjecti; quodque eodem recidit, est propositio immediata, seu, cujus objectum medium aut causam antecedentem non habet, per quam probetur; & ut verbo dicam, propositio omnis in qua ostendi à priori nequit prædicatum convenire subjecto, quamvis à posteriori ex signis & effectibus id inferri possit.

III. Vterior explicatio propositionis per se nota in se.

Propositio ergo cujus objectum ejusmodi est, ut re ipsa nullum medium sit; per quod probetur à priori prædicatum convenire subjecto, est per se nota secundum quid, seu, in se: illa verò cujus objectum per hujusmodi medium probari potest, non est per se nota in se. Propositio itaque in qua secunda, aut etiam prima passio vel Physica, vel Metaphysica affirmatur de essentia, non est per se nota in se, quia hæc prædicata probari per medium possunt à priori; secunda scilicet passio per primam, prima per essentiam. Sic hæc propositiones, Petrus est risibilis, Petrus est admirativus, non sunt per se notæ in se, nec immediatæ, quia earum objecta habent medium, per quod probentur à priori, risibilitas per admirabilitatem, admirabilitas per ratiouabilitatem: dicimus enim, Ideo Petrus est risibilis, quia est admirativus; ideo est admirativus, quia est rationalis.

IV. Quæstio procedit in ordine ad intellectũ abstractivè cognoscendum.

Id verò notandum: quæstionem hanc, sine per se notum, Deum esse, solum procedere in ordine ad intellectum viatorum, qui res non clarè & intuitivè, sed abstractivè tantum, & per alienas species cognoscunt: respectu enim Dei, ac Beatorum, objectum illius propositionis, non in se tantum, sed etiam quoad illos est per se nota, & immediata, utpotè quod sine ullius mediũ interventu ab iisdem percipitur. Imò respectu intellectũ intuitivè res cognoscens, omnis omnino veritas, etiam de primà & secundà passione, vel etiam de accidente ex-

R. P. Comptum Theol. Scholast. Tom. I.

tranco, est per se nota, & immediata. Sic Angelo non minus immediatè & per se notæ sunt hæc veritates, Aquila volat, Aqua est calida, Petrus est claudus, dormit, &c. quàm hæc, Omne totum est majus sua parte: Quodlibet est, vel non est, & similes: æquè enim illæ ab Angelis sine mediũ cognoscuntur, ac istæ.

Intuitivè res videns qualiter veritas est immediata, & per se nota.

Hic modus loquendi, divisioque à S. Thoma hic q. 2. a. 1. tradita, non placet P. Arriagæ l. p. d. 2. l. 1. hinc enim, inquit n. 4. sequeretur propositionem omnem, in qua definitio prædicatur de definito, ut, Homo est animal rationale, esse per se notam. Ad hoc tamen Respondeo, nihil in eò esse incommodi: cum enim probari hæc & similes propositiones nequeant à priori, ipso facto erunt per se notæ: quod etiam dicendum de omnibus propositionibus circa possibilitatem rerum, ut, Leo est possibilis, Gratia est possibilis, &c. hæc namque erunt similiter per se notæ secundum se; hanc enim video ab Auctoribus plerumque tradi definitionem propositionis per se notæ secundum se, seu secundum quid, sicut propositionem per se notam quoad nos & simpliciter definiunt, quòd ex ipsis terminis innotescat. Cum quibus loqui satius existimo, quàm tantopere desudare in quæstione de nomine, maxime cum hic loquendi modus & S. Th. auctorem habeat, & non difficulter sustineri possit.

V. Defenditur modus loquendi S. Thome de propositione per se notã.

Opponit P. Arriaga secundò, & præcipue n. 5. Sequeretur, inquit, hanc propositionem, Deus est Trinus, esse per se notam simpliciter & absolute. At sanè hoc non sequitur: propositio enim simpliciter per se nota, ut dixi, est illa, quæ ex ipsis statim terminis innotescit, quod Trinitati nullo modo cõpetit: imò est mysteriũ planè supra captũ intellectũ creati, quod quò nisi ex revelatione cognosci potest.

VI. Hæc propositio, Deus est trinus, non est per se nota simpliciter.

Si verò solum velit, hanc propositionem esse per se notam secundum quid, seu, secundum se, adhuc est disputationi locus: videtur enim aliquo modo ratione nostrã ostendi posse à priori; ex perfectione quippe Naturæ Divinæ infertur fecunditas, & Trinitas personarum. Relationes insuper in Divinis non sunt formaliter de Essentia: Essentia enim est omnibus tribus Personis communis, Relationes in singulis diversæ: ergo Relationes aliquo modo ostendi possunt à priori. Siquis tamen contendat ideo in hoc propositionem per se notam explicandi modo debere hoc objectum Deus est Trinus esse per se notum secundum se, quia per proprium medium seu veram causam ostendi nequit à priori: transeat esse hoc sensu per se notum; neque hoc negant Theologi, sed solum volunt, non esse per se notum quoad nos, & simpliciter. At de quæstione de nomine satis.

VII. Deum esse Trinum sine per se notum secundum se.

Quoad illud ergo quod hic præcipue quæritur, sine nimirum per se notum, Deum esse: Dico primò, hanc propositionem, Deus est, esse per se notam secundum se. Ita S. Thomas l. p. q. 2. a. 1.

VIII. Deum esse, est per se notum secundum se.

TOMVS I. Ferrara I. contra Gentes cap. 10. & 11. Valentia 1. p. q. 2. punct. 1. Molina hic, a. 2. Suarez in Metaph. Tom. 2. d. 29. l. 3. Vasquez 1. part. d. 19. Tannerus 1. part. d. 2. q. 1. dub. 2. num. 8. & alii. Ratio est quam supra attuli; quod scilicet hæc veritas, licet à posteriori, & per creaturas ostendi possit, ut mox videbimus, nullum tamen est medium per quod probetur à priori, in quo essentia propositionis per se notæ secundum se sita est, ut diximus.

IX. Dico secundò: hæc tamen propositio *Deus est*, non est per se nota quoad nos: Ita S. Thomas, & alii numero præcedente citati. Idem tenet Richardus in 1. d. 3. a. 1. q. 2. Capreolus d. 2. q. 2. a. 2. estque communis Thomistarum opinio: quod à fortiori docet Scotus in 1. d. 2. q. 2. negans Deum esseullo modo per se notum: tenet etiam Ockam in 1. d. 3. q. 3. Gabriel, Gregorius in 1. d. 2. q. 1. 2. P. Franciscus Vekenus hic. Disp. 2. cap. 1.

X. Ratio conclusionis est: nam, ut supra dixi, illa tantum propositio est per se nota nobis, quæ ex terminorum declaratione statim innotescit, & intellectum rapit ad assensum: Sed hæc veritas, *Deus est*, non est huiusmodi: imò si termini explicentur, dicaturque, Dei nomine intelligi substantiam supernaturalem, infinitam, æternam, immensam, &c. tantum abest his auditis rapi aliquem ad claram & evidentem ejusmodi substantiæ cognitionem, ut mora injiciatur potius, cum tam sublimia sint hæc, ut creati intellectus captum superent: saltem primo intuitu, & sine discursu certum videtur neminem cogi ut certò & infallibiliter assentiantur.

XI. Dico tamen tertio, mihi probabilis videri, quamvis clarè & evidenter non constet, nec ex terminorum apprehensione sit per se nota hæc propositio, *Est Deus*, aliquo tamen modo, & imperfectà quadam cognitione hanc veritatem in genere omnibus innotescere. Hoc modo intelligi existimo

posse sanctum Anselmum, dum libro *pro insipiente* asserit nobis per se notum esse, *Deum existere*: quomodo S. Anselmum explicat Vasquez hic, d. 19. c. 4. initio. Quamvis P. Granado 1. p. tract. 1. d. 1. l. 2. n. 10. alio modo eum explicet: quod scilicet velit Dei existentiam, non omnibus passim, sed perspicacissimi ingenii viro, si ei à docto Theologo, explicatis debite terminis, proponatur, esse per se notam, & non obscure tantum & imperfectè, sed clarè & evidenter innotescere: de quo, sectione sequente iterum recurret sermo.

SECTIO SECUNDA.
Darinè possit invincibilis Dei ignorantia.

I. NONNULLORUM hac in re opinio est, quamvis cum aliquali Dei notitia statim nonnulli inculpabilem ejus ignorantiam. Admitteretur, non posse Deum penitus ignorari, sed dubium quoddam de summo Numine in omnium mentibus identidem suboriri, asserunt nihilominus, non esse ipsi vitio vertendum quod ulterius circa Numen illud non inquirent, & ex scintillis hisce, quæ Naturæ cæcæ, solòque rationis instinctu iis illucescunt, solem non peruestigent. Unde ignorantiam hanc in iis, seu negationem perfectioris cognitionis, cumvis sit vincibilis, aunt tamen non esse culpabilem. Prinò itaque inquiram de invincibili Dei ignorantia; mox sectione sequente, sine, ad secundam digrediar.

Quoad primum itaque, darinè scilicet possit in-

vincibilis Dei ignorantia; prima sententia affirmat, in rudibus quibusdam & incultis hominibus posse huiusmodi ignorantiam de Dei existentia reperiri, & longo etiam tempore, imò totà vità in iis persistere: ita Molina hic, q. 2. a. 1. §. Ex dictis colligi potest. Zumel ibid. Conclusionem tertiam, Medina 1. 2. q. 89. a. 6. Quam etiam sententiam latè defendit P. Ariaga hic, d. 2. sect. 3.

Secunda tamen & probabilior sententia asserit, neminem, ubi ad rationis usum pervenerit, posse, nisi ad breve tempus, invincibiliter ignorare Deum: ita S. Anselmus in fine sect. præcedentis citatus, Abulensis in cap. 5. Exodi, q. 2. Nicol. de Lyra ibidem, Valentia in 1. 2. d. 6. q. 6. pu. 1. §. Septimò sequitur; Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 16. num. 33. Granado 1. part. tr. 1. d. 1. sect. 3. Coninek de Actib. supern. disp. 18. dub. 2. num. 12. Card. de Lugo de Incarn. d. 5. l. 6. n. 106. favet etiam Vasquez 1. part. d. 19. c. 4. estque communissima inter recentiores opinio: quam etiam benè declarat P. Fran. Vekenus hic, disp. 2. cap. 4.

Videtur etiam aperta mens S. Thomæ, qui ita negat dari posse invincibilem Dei ignorantiam, ut ne ad breve quidem tempus in quodam reperiri posse asseret: nam prima secundæ, quæ 89. art. 6. ad tertium, docet, puerum, primo instante quo ad usum rationis pervenit, teneri se ad Deum convertere: quod, inquit, nisi præstet, gravi se scelere obstringit: Ergo ex mente S. Doctoris unusquisque illo instante Deum novit, alioquin non posset se ad eum tunc convertere: nemo enim amare potest quod nescit, aliàs teneretur ad impossibile. Cum ergo hic tam clarè & expressè doceat S. Thomas, neminem latère Dei notitiam; juxta hunc modum explicanda videtur alia sancti Doctoris loca, sicuti insinuare videatur contrarium.

Dico itaque, neminem diu habere posse invincibilem Dei ignorantiam; quamvis enim ad breve aliquod spatium contingere possit, ut ad hoc non reflectat, sicut nec interdum ad prima juris naturalis principia, ut, *bonum esse faciendum, malum fugiendum*, &c. hæc tamen inadvertentia, moraliter loquendo, diu persistere non potest; tum quia, ut ait Valentia n. tertio citatus, hoc tam perspicuum est, ac veluti naturæ instinctum, ut nullus rationis compos, vel ex rebus quas intuetur, moveri nequeat ad illud cognoscendum: & ut loquitur Vasquez numero etiam tertio citatus, *ex rebus creatis statim tam evidenter, aut probabiliter apparet Deum esse, ut non sit in nostrà potestate illud negare*: tum præcipuè, quia, ut ait Coninek n. 14. (mihi que videtur probabilissimum) *naturaliter nobis inclinatio quadam ab auctore natura est indita, quæ nos sæpè excitat ad judicandum aliquod esse Numen, à quo res omnes pendeant. Quem duplicem modum Deum cognoscendi, tum ex creaturis, tum naturæ instinctu, ex Patribus probabo sectione sequente, præcipuè n. quarto.*

Hæc ergo videtur Naturæ vox, quæ identidem in omnium auribus insonat, nec à quoquam, nisi aures ultrò ocludat (quod facit ignorantiam vincibilem) aliquo saltem modo audiri nequit. Hinc Cicero lib. 1. de legibus, *Nulla gens est*, inquit, *neque tam immanis, neque tam ferrea, quæ, licet nesciat, qualem Deum habere deceat, habendam tamen ignoret.* Hinc Trismegistus Univerfum hoc *Divinitatis librum* appellabat: ab aliis dicebatur *Mundus, Musica laudans Deum*; qui scilicet perfectissimam partium inter se consensione & harmoniâ homines ad laudandum episcem excitat. Quo etiam alludit illud Job 38. v. 37. *Concentum calu quis dormive*

II. Affirmant aliqui, dari posse ignorantiam Dei invincibilem.

III. Nullus ratione usum ignorare Deum diu potest.

IV. S. Thomas docet, non posse dari invincibilem Dei ignorantiam.

V. Declaratur quo pacto in nemine reperiri diu possit ignorantia Dei.

VI. Ex antiquis ostenditur, notum omnibus esse, Deum existere.

Non dicit musica laudans Deum.

Concentum
coeli quis
dormire fa-
ciat.

miræ faciet? Hinc denique censebant omnes hanc
coeli terræque fabricam esse quasi speculum quod-
dam in quo Deus veluti peritissimus artifex relu-
cet. Quæ omnia fusiùs prosecutus sum in Pro-
metheo Christiano, Disputatione II. cap. 2. præ-
cipuè numero 4. 5. & 6. ubi tanquam totius mor-
alis & honeste vitæ principium itabilire conatus
sum, Dei existentiam, & noticiam.

SECTIO TERTIA.

Non posse dari invicibilem Dei igno-
rantiam, auctoritate Patrum
ostenditur.

I
Docent san-
cti Patres,
Deum à uc-
nime igno-
rari: in-
vincibilem.

HOc ipsum clarissimis verbis testantur sancti
Patres Gregorius, Cyprianus, & alii à Patre
Grando ad hoc ipsum adducti. Præ reliquis pul-
chrè hoc declarat S. Augustinus to. 9. trac. 106. in
Joannem, ubi in illa verba Joan. 17. Pater manife-
stavi nomen tuum hominibus, sic loquitur Sanctus
Doctor: *Hæc est vis vera Divinitatis, ut creatura ra-
tionali jam ratione utenti, non omnino, ac penitus pos-
sit abscondi. Quid clarius?*

S. Augustin.
II.
Frustra co-
natur quæ-
dam expli-
care S. Au-
gustinum.

Respondet P. Arriaga, addere eodem loco
S. Augustinum, *exceptis paucis*: Ergo paucos exci-
pit; ergo in quibusdam saltem fatetur invicibilem
Dei ignorantiam reperiri. At sanè, si integrè ci-
tata ab eo fuissent S. Augustini verba, vidissent
clarè omnes non esse huic responsioni locum.
Verba itaque S. Augustini sunt: *Exceptis enim pau-
cis, in quibus natura nimium depravata est, universum
genus humanum, Deum mundi hujus fatetur authorem.*
Hæc S. Augustini verba aperte indicant, ignoran-
tiam hanc in iis, judicio S. Doctoris, non fuisse
invicibilem, sed vincibilem & culpabilem, cum
omnium se vitiorum ac scelerum generi traderent,
& hoc pacto cogitationes illas de auctore Naturæ,
quæ vel ex Universi hujus fabrica & constitutione
identidem in illis excitabantur, vel à Deo subinde
immittebantur, abjiciebant, & ut in voluptatum se
liberius cœno volutarent, omnem Dei memoriam
pro viribus ex animis suis debebant? Quo modo
passim explicari ab omnibus solet dictum illud
Psalmistæ; *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.*

III.
Nullus tam
sceleratus,
ut omnem
Dei noticiam
penitus ex-
cutiat.

Addo tamen cum P. Coninck, disp. 18. de Aet.
supern. dub. 2. n. 9. nullo istos conatu & industria
posse internos hosce motus ac pulsus impedire,
omnemque de Deo cogitationem è mente penitus
excludere, sibi que persuadere nullum esse Deum,
qui de admissis sceleribus vindictam sumat. *Vnde,*
inquit, *nulla fuerunt unquam nationes tam rudes ac
barbaræ, quæ non haberint aliquod Numen, quod co-
lerent, quodque timerent suis peccatis offendere.* Qua
de re etiam Vasquez hic, d. 19. c. 4. n. 13. ait in
hujusmodi hominibus aliquam semper, quamvis
imperfectam, Dei cognitionem persistere, qua
eum utcumque percipiunt, licet toti voluptatibus
immergi, & quasi ebrii, animum plenè non adver-
tant, nec serio de Deo cogitent.

IV.
Dei cog-
nitionem om-
nibus à na-
tura inditæ
esse docet
S. I. Damascenus.

Idem apertè docet S. Joan. Damascenus 1. de
fide, c. 1. *Nemo est, inquit, mortalium, cui non hæc
ab eo (auctore naturæ) naturaliter infusum sit, ut
Deum esse, perfectum habeat: quin ipso quoque res con-
dite, earumque conservatio atque gubernatio, divina
naturæ majestatem prædicant.* Ubi asserit, præter illam
noticiam, quam ex creaturis acquirimus, aliam
quandam nobis inditam, ac veluti innatam esse,
qua summum Numen agnoscimus, quamque non

ab alio, quàm Naturâ ipsâ, ejusque auctore, con-
formiter ad hominis naturam operante, accipimus,
nec est in libris aut tabulis scripta, sed cordibus
in scripta. Tantundem docet S. Gregorius Nazian-
zenus Oratione 24. qua de re, nonnulla dicta sunt
sec. præcedente, n. 5. fine.

Idem affirmat S. Chrysostomus Homil. 3. in c. 1.
ad Rom. *Quid, inquit, dicent Gentiles, te ignoravi-
mus: itane verò? non exaudisti eorum vocem ab aspe-
ctu emittens? non exaudisti compositionem rerum har-
moniam tubæ illustrius clamantem? omnia ordinem
servantia, eademque tum à pulchritudine, tum à ma-
gnitudine ipsum opificem veluti præconio annuntiantia?*
Hæc Sanctus Doctor: & his familia passim apud
alios Patres reperiuntur.

V.
Neminem
ignorare
Deum affir-
mat S. Chry-
sostomus.

En Sancti Patres ita neminem ignorare Deum
asserunt, ut eum clarè omnibus innotescere affir-
ment: quod tamen ad conclusionem, quam hic
defendendam suscipio, nemini scilicet inesse om-
nimodam Dei ignorantiam, non est necessarium:
ad hoc enim sufficit, dubium quoddam & suspicio-
nem de Deo vel ex rerum creaturarum aspectu, vel ex
instinctu à Deo identidem immisso, in omnium
mentibus oriri. Rem hanc optimè describit P. Co-
ninck disp. illa 18. n. 14. *Est, inquit, fortè Deus ejus-
que Providentia non ita clarè ac evidenter in creaturis
eluceat, ut quisvis quantumvis rudis, possit ea ex his cer-
tò cognoscere: tamen creaturae dant facile civis aliquam
ansam suspicandi esse aliquem Deum omnia gubernan-
tem; præsertim cum naturaliter sit nobis aliqua incli-
natio ab Auctore natura indita, quæ nos sæpè excitat ad
judicandum, aliquid esse Numen &c. Quem natura-
lem instinctum Deus etiam sua gratiâ, ac internâ illu-
stratione solet juvare, ita ut nunquam aliquem diu re-
linquat sine aliqua ejusmodi cogitatione; habitâ autem
semel ejusmodi cogitatione, cum res hæc gravissima sit,
statim homo obligatur serio ingenium suum intendere,
ut possit veritatem cognoscere: quod si faciat, Deus eum
ulterius juvabit.* Vnde Tertullianus librum hæc de
re edidit contra Gentiles, eumque de Testimonio
anime inscripsit, cujus scopus est, ut ostendat, ho-
mines internis semper motibus, & quodam natu-
ræ instinctu ferri ad Dei cognitionem.

VI.
Imperfecta
saltem om-
nibus inest
Dei notitia.

Tertullianus

Hanc doctrinam verissimam existimo. Ratio
à priori est: cum enim Deus sit finis & quasi cen-
trum hominis, recta ordinatio postulat, ut quem-
admodum res aliæ naturalem sibi ab Auctore natu-
ræ inditam habent inclinationem, & propensio-
nem ad finem centra, ita homo ab eodem inditam sibi
etiam propensionem habeat ad suum. Et sicut ille
materiali quadam vi & impetu ad suos quæque fi-
nes feruntur, ita homo, rationalis cum sit, ratio-
nali hujusmodi impulsu, instinctu scilicet ab
Auctore naturæ indito, ad Deum, finem suum
(ut supra dixit S. Thomas scilicet præcedente, n. 4.)
ferri debet, maximaque esset deordinatio, si hujus-
modi instinctus ad finem suum cognoscendum &
obtinendum non reciperet: quos proinde, etiam
in purâ naturâ, si in eâ crearetur, naturaliter po-
stularet. Unde sicut gravis esset deordinatio, si
non cognosceret principia juris naturæ, ita etiam
si non cognosceret Deum.

VII.
Cur à Deo
indita sit ho-
mini incli-
natio ad eum
cognoscen-
dum.

Deus fuit
& centrum
hominis.

Hinc facilè solvitur fundamentum quo solo
nixus P. Arriaga (cetera enim omnia ut nullius
momenti rejicit) defendit, posse in hominibus
dari invicibilem Dei ignorantiam; quod scilicet
hæc cognitio Dei non nisi discurrendo ex creatu-
ris haberi queat: hic autem discursus est admodum
difficilis, rudibus præsertim, iisque qui tardioris
hebetiorisque sunt ingenii. Respondetur tamen,
estò difficile sit, rudioribus maximè, claram & evi-
dentem

VII.
Ostenditur
quo pacto
dubium de
Deo in ho-
minibus
oriatur.

TOMVS I. dentem Dei cognitionem, seu demonstrationem invenire, (quamvis neque hoc sanctis Patribus, ut Sectionis initio ostensum est, adeò visum sit difficile) dubium nihilominus quoddam seu suspensionem Numinis, creaturæ rationali esse congenitam ex instinctu illi ab Auctore naturæ indito, quem, ut numero præcedente probavi, tanquam fini ad quem creatur, maximè consentaneum, naturaliter postulat. Ex hoc ergo instinctu excitatur species Dei ad eum utcumque cognoscendum: quamvis etiam ad dubium de illo faciliè habendum, rerum creaturarum, Universitque, cæli præsertim astrorumque aspectus, abundè sufficiat.

IX. *Objicit: Varias nomenes Deum ignorasse.*
 Opponent alii, apud quasdam nationes nullam fuisse Dei notitiam: quod de Brasilis testantur nonnulli, eos scilicet ante adventum Lusitanorum, nullum penitus Numen cognovisse. Confirmatur primò: Gentiles siquidem plures Deos coluerunt: Ergo Deum ignorarunt, nam ut in Prometheo Christiano dixi disp. I. initio, qui plures quam unum Deum statuit, nullum statuit. Conf. secundò, aliqui enim de factò Deum negarunt: hinc Psalmista, *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.* Et Pharao Exodi c. 5. v. 2. ait, *Nescio Dominum:* ergo nonnulli Deum ignorarunt.

X. *Nulla unquam natio Deum ignoravit.*
 Ad argumentum Resp. Etiam si fortassis aliqui clarum & certum de Deo judicium non formaverint, nullum tamen unquam fuisse, cui dubium saltem aliquod hac de re in mentem non venerit ob rationes supra positas: quod de Brasilis affirmat P. Granada citatus, & alii. Ad primam Confirmationem dico, illos, qui colebant plures Deos, Numen saltem aliquod confusè agnovisse: Imò supremi alicujus Numinis notitiam quandoque habebant: quod in primis indicat altare illud Athenis erectum Ignoto Deo: & Gentiles passim Jovi primas deferrebant, & tanquam Deorum supremum, honore illum & cultu prosequerantur. Ad secundam Confirmationem, communis explicatio est, loqui illic Prophetam de homine scelerato, qui culpabiliter Deum ignorabat, vel potius omnem de Deo cogitationem abiecit, ut liberius peccaret. Ad Pharaonem, Resp. illum, Numen penitus non negasse, sed noluisse solummodò Deum Hebræorum pro vero Deo, & omnium moderatore agnoscere.

XI. *Ignorantia de Deo, is quibus est, non vincibilis tantum est, sed culpabilis.*
 Tandem P. Arriaga num. 21. Esto, inquit, omnium mentibus instum quoddam sit de Deo dubium, sicque in nullo sit invincibilis ignorantia Numinis, hæc tamen ignorantia, quantumvis vincibilis, non est culpabilis: sicut, inquit, si cui dubium incidat quo pacto arbores crescant, non peccat hac de re ulterius non inquirendo. At sanè quis dicet, ubi supremi Numinis cuiquam in mentem venit, non magis illius interesse ulterius hac de re inquirere, quam quo modo arbores crescant, aut utrum stellæ pares sint, an impares, cum nihil magis ad vitam rectè instituendam conferat quam hujusmodi Numinis cognitio, tanquam actionum omnium nostrarum, hominisque finis. Adde, quod supra notavit P. Coninck, instinctus illos ab Auctore naturæ de Deo seu Numine aliquo inditos, semper cum sacro quòdam horrore ac veneratione inmitti, quasi personæ alicujus summae auctoritatis, cui subsumus, & à quo in omnibus pendemus. Quid ergo cuiusquam interesse magis potest, quam ut in hanc rem ulterius inquireat, imò totus ad illius indagacionem incumbat?

Hi de Deo instinctus quomodo inmittantur.

SECTIO QUARTA.

Positne demonstrari, Deum esse.

VT omittam Atheos, qui, cum Deum omnino esse negent, nil mirum si ejus negent demonstrari posse existentiam: Ex Orthodoxis, non posse demonstrari Deum existere, asseruit olim Petrus ab Aliaco, Bassolis, Major, & alii nonnulli: qui proinde dicunt, argumenta omnia, quæ pro Dei existentia afferuntur, non difficulter solvi posse, utpotè quæ probabilia tantum sint, non evidētia.

Constans nihilominus Theologorum omnium sententia est, posse Dei existentiam naturali ratione demonstrari. Ita S. Thomas 1. p. q. 2. a. 2. & q. 3. a. 5. S. Bonavent. in 1. d. 2. part. 1. art. 1. quest. 2. Aureol. in 1. d. 2. q. 2. a. 6. Ferrara 1. cont. Gen. c. 12. Molina 1. p. q. 2. a. 2. Valentia 1. p. d. 1. q. 2. p. 1. Suarez Tom. 2. Metaph. d. 29. f. 3. & hic 1. c. 1. Vasq. 1. p. d. 20. c. 1. Tannerus 1. p. d. 2. q. 1. dub. 2. Granada 1. p. tract. 1. d. 1. sect. 1. Arriaga 1. p. d. 2. sect. 2. & alii passim. Imò S. Thomas 1. cont. Gen. c. 12. contrariam sententiam appellat errorem. Suarez 1. p. l. 1. c. 1. concl. 4. temerariam & errori proximam: Molina citatus, minimè in fide tutam: Valentia ait, meritò censeri erroneam, vel apertam hæresim: quam etiam, & alias censuras eidem alii inurunt.

Dico primò: Esto quædam Dei attributa ratione nostrâ probari possint à priori; ut æternitas ex immutabilitate, voluntas ex intellectu, &c. existentia tamen Dei nec re nec ratione à priori probari potest. Ratio primæ partis est: sicut enim in creatis, prima passio probatur per essentiam, & secunda per primam, admirativum scilicet in homine per rationale, visibile per admirativum, quamvis nec ab essentia, nec inter se realiter distinguantur, idem contingere potest in attributis Divinis, inter quæ subordinatio quædam non minus aptè ratione nostrâ reperiri potest, quam in prædictis prædicatis in homine; de qua re postea iterum redibit sermo. Hujusmodi autem demonstratio censetur à priori & propter quid, ut cum communi sententia ostendi disp. 48. Logica, sect. 1. n. 3.

Secunda etiam Conclusionis pars, quòd scilicet Deus demonstrari nequeat à priori, ostenditur. Et primò re ipsa non posse Deum hoc modo demonstrari, est clarissimum: nihil enim re ipsa demonstratur à priori, nisi quod veram & realem sui habet causam; ut est Sol respectu lucis, ignis respectu caloris, &c. per quorum proinde existentiam probamus existentiam lucis & caloris. Deus autem nullam habet, nec habere potest causam, ut est manifestum.

Quod verò neque ratione nostrâ demonstrari possit Deus à priori, sic ostendo: ideo enim attributa quædam in Deo probari ratione nostrâ possunt à priori, quia inter illa potest cum fundamento in re concipi quidam ordo, ut n. 3. vidimus: ex quo fit, ut in illis quædam apprehendatur prioritas, quæ occasionem præbet, ut unum reddere pro ratione, & causa, vel quasi causâ nostro modo concipiendi, possimus respectu alterius. Nihil autem concipi in Deo potest prius ejus essentia, vel existentia, quæ in Deo realiter est de conceptu essentia.

Dico secundò: Dei tamen existentia à posteriori naturali ratione evidenter demonstrari potest: ita

I. *Negant aliqui, demonstrari posse Deum.*

II. *Communis est sententia Theologorum, posse Deum demonstrari.*

III. *Quædam Dei attributa demonstrari possunt à priori.*

IV. *Demonstrari nequit Deus re ipsa à priori.*

V. *Nec ratione nostrâ probari potest Deus à priori.*

VI. *Demonstrari à posteriori potest, Deus esse.*

ita auctores num. secundo citati. Probatur primò ex sacrâ Scripturâ, quæ clarè docere videtur, posse Deum evidenter ex creaturis cognosci. Sic Sapientia 13. dicitur, *A magnitudine speciei & creaturae, cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Apokolus item ad Roma. 1. agens de Gentilibus Philosophis, sic habet: *Quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit: invisibilia enim ipsius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & Divinitas, ita ut sint inexcusabiles, &c.* Ubi particula illæ, *cognoscibiliter, videri, notum, manifestum* &c. denotant cognitionem clarâ & evidentem. Quare frustra Valquez hîc d. 20. c. 3. hæc Scripturæ loca explicare conatur de notitia solum probabilî: quamvis enim probabilis aut moraliter tantum certa cognitio sufficiat ad eos reddendos inexcusabiles; Scriptura tamen, ut dixi, iis verbis hac in re utitur, quæ apertè indicant cognitionis illius evidentiam.

Scriptura denotat cognitionem Dei evidentem ex creaturis.

VII. Patres docent, posse Deum demonstrari.

Hoc ipsum unanimi consensu affirmant Patres, quorum varia circa hoc dicta retuli sec. præcedente. Idem insuper clarè testatur S. Augustinus ser. 55. de verbis Domini, To. 10. *Interroga, inquit, mundum, interroga omnia, & vide si non sensu suo tanquam tibi respondent, Deus nos fecit. Hæc & Philosophi nobiles quaesierunt, & ex arte artificem cognoverunt.* In quam rem pulchrè S. Chrysostomus in illud Psalm. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei: Tacet, inquit, cælum; sed ipsius aspectus vocem tubæ clariorē emittit, per oculos, non per aures nos docens: hic enim sensus à naturâ est illo certior & manifestior. Quæ clarissimè ostendunt, ex mente Patrum evidenter per creaturas demonstrari posse Deum.*

SECTIO QUINTA.

Quibus rationibus demonstratur Dei existentia.

I. Dei existentiam & fides docet, & ratio.

DEUM esse, fides docet, ratio probat: in qua proinde veritate firmandâ, declarandâque, utraque Theologia, naturalis scilicet, seu Metaphysica, & supernaturalis conspirant. Illa naturæ, hæc fidei principis insistentis, supremi Numinis existentiam ostendit. Illi cælorum splendor & magnificentia, huic cælorum conditor enarrat gloriam Dei.

II. Omne quod movetur, ab alio movetur.

S. Thomas hîc, q. 2. a. 3. quinque hujus rei probationes proponit. Prima ex motu locali rerum deducitur; *Omne enim quod movetur, ab alio movetur:* cum ergo constet, res varias in Universo moveri localiter, vel dari debet unum aliquod movens, quod in se immotum, alia omnia moveat, nempe Deus, vel in moventibus procedendum est in infinitum, quod S. doctor maximum censet inconveniens.

III. Varia de rationibus hujus efficiendi sententia.

Hæc supremi Numinis probatio non omnibus perinde videtur efficax. P. Granado hîc, disp. 2. n. 2. fusè eam declarat, planèque efficacem conatur ostendere. Illam etiam illustrare nititur P. Tannerus hîc, Disp. 2. q. 1. dub. 4. n. 2. & alii nonnulli. P. Suarez Disp. 29. Metaph. sect. 1. multa in ea desiderat, quam proinde minùs efficacem existimat: primò enim gravia & levia à seipsis, & ab intrinseco moventur; ergo non est ita Universaliter capiendum axioma illud, *Omne quod movetur, ab alio movetur.* Deinde, sicut gravia & levia ab intrinseco, ad sua quæque loca moventur motu recto, quid yetat dari rem aliquam corpoream, quæ ex natura sua ab intrinseco moveatur circulariter, quod non-

nulli de sphaeris caelestibus affirmant. Sanè difficulter assignabitur ratio, cur hoc in rem aliquam merè materiale & corpoream cadere nequeat. Hanc eandem rationem, ut minùs efficacem fusè rejicit P. Arriaga hîc, d. 1. l. 4. subf. primâ.

Secunda igitur, eaque efficacissima ratio à S. Thoma q. 2. a. 3. allata, deducitur ex productione rerum, & causis earum efficientibus, fundaturque in illo principio, *Omne quod fit, ab alio fit.* Experienciâ ergo quotidianâ constat, res varias esse productas: dari itaque in serie causarum necessariò aliqua debet, quæ à nullo alio producatur, sed in se producta, alias omnes producat, quam appellamus Deum: vel si omnes sint productæ, sequitur, unam ex illis primò producere seipsam; quod implicat.

IV. Secunda ratio: Omne quod fit, ab alio fit.

V. Opinio de mutua causalitate non infringit cum hujus argumenti.

Dices neutrum sequi: nam juxta eorum sententiam, qui mutuam causalitatem, & prioritatem admittunt, possunt duæ res se invicem primò producere: nil ergo opus, ut res ulla vel seipsam producat, vel exiit improducta. Sed hæc doctrina de mutua causalitate quoad primum Esse, maxime in eodem genere, difficilior videtur quam ut idem producat seipsam: ideo enim negant omnes, posse rem aliquam se primò producere; quia, cum operari sequatur ad esse, res priùs esset quam operaretur, ergo non primò acciperet esse ab operatione à se profectâ, cum ad operationem illam supponatur existens: *Esse siquidem, est prius quam operari.* Si ergo res quæpiam ideo seipsam producere primò nequit, quia ad operationem omnem suam necessariò supponitur; multo minùs produci primò poterit per causam à se productam: si enim supponi debeat ad actionem à seipsâ ad se terminatam, multo magis ad actionem terminatam ad rem à se distinctam, & ad actionem in tertio signo ab illâ procedentem. Quæ & alia contra mutuam ejusmodi causalitatem latius profectus sum in Phisicis, Disp. 21. sect. 1. & 2. & à fortiori urgent, si quis (quod nonnullos imaginari video) quinque vel sex causas ita statuat, ut prima producat secundam, secunda tertiam, & sic deinceps usque ad sextam, & sexta demum primò producat primam.

Difficilis res producit ab alio quo à se producta, quam à seipsâ.

VI.

Impugnatur hæc responsio de mutua causalitate secundo. Quamvis enim, cum detur Deus, & causa prima, quæ res duas ad operandum ac se primò producendum applicet, intelligi fortè utrunque possit, quo pacto dari inter illas queat mutua causalitas, cum priùs ad eas existat causa, quæ ipsas ad agendum determinet: at nisi supponatur existens hujusmodi causa, seu Deus, intelligibile est quo modo res aliquæ, duo ignes exemp. gratiâ, è nihilo, se invicem producendo, nullo determinante emergant. Conf. cur similiter duo quæpiam individua notæ alicujus vel ignotæ speciei, hoc modo nunc è nihilo per seipsa proficientia non conspiciunt? sanè, si ab aeterno hac ratione emergere poterint, à fortiore id poterunt in tempore; cum illud captu sit multo difficilius.

Dua res non possunt primò per se emergere è nihilo.

VII.

Dices secundo: si statuatur series causarum ab aeterno longâ successione sese producentium, cessat vis hujus argumenti: cum enim in eo casu assignari nequeat prima, nulla esset, à qua reliquæ omnes producerentur. Hæc responsio difficilîus refellitur, cum se abdat in tenebras infiniti. Contrâ nihilominus est: vel enim in tota hac collectione causarum, aliqua est improducta, seu à se, & habeo intentam, vel producitur à se, aut ab aliqua aliâ quam immediatè vel mediatè producit, sicque redit argumentum numero quinto contra mutuam causalitatem factum.

Non vitatur sic argumenti, ponendo causas infinitas.

Contra

TOMVS I.

VIII. Ex rebus ja existentibus demonstratur Deus.

IX. Ex rerum contingentia probatur, esse debere Ens aliquod necessarium.

X. Primum in unoquoque

Contra secundò, & præcipue: res quæ de facto existunt, sunt tantum finitæ; hæc ergo idem & clarior conficitur argumentum: vel namque aliqua una ex rebus jam existentibus est improducta, vel producitur aut conservatur à seipsa; vel denique conservatur ab una aliqua ex his rebus, quam illa mediata vel immediate producit, aut conservat; quod, ut numero quinto & sexto ostendi planè est impossibile.

Hoc argumentum, quicquid scilicet sit, ab alio fieri debere, præcipuum existimo ad Dei existentiam demonstrandam, quod proinde fufius proposui. Alia hujus rei ratio à S. Thoma assignata, deducitur ex rerum contingentia. In dies singulos res varias cernimus omnino contingenter existere, seu ita ut poterint non existere: si ergo res omnes sint hoc inodo contingentes, & poterint non esse, ponamus, aliquando nullas extitisse, ex possibili enim posito in esse, nullum sequitur inconveniens: hinc ergo deducitur, res hæc esse possibiles & non esse; esse, ut supponitur, non esse, quia nihil tunc foret quod posset illas producere; ergo recurrendum necessario esset ad aliquid quod essentialiter petat semper existere, & à quo res omnes contingentes, suo quæque ordine ad existendum determinentur.

Quarta S. Thomæ ratio in eo fundatur, quòd inter res, quæ quotidie nobis ante oculos versan-

tur, alias aliis nobiliores ac præstantiores cernamus: dari ergo Ens aliquod debet, quod res alias omnes in perfectione superet, comparatione cujus ille magis aut minus perfectæ dicantur, prout magis aut minus ad illius excellentias accedunt; Primum enim in unoquoque genere, mensura est reliquorum.

Quintum denique S. Doctoris argumentum ad supremi alicujus Numinis existentiam demonstrandam sumitur ex varietate, & pulchritudine rerum in hoc Univerfo, quæ aperte arguit, sapientissimum aliquem esse opificem, qui & hæc omnia creaverit, creataque administret, & in suos quæque fines ordinet ac dirigat. Hanc rationem fufè proposui in Philosophia disp. 12. Metaph. sec. primâ, & fufius in Prometheo Christiano, disp. II. cap. 1. 2. & 3. Ubi supremi Numinis existentiam, tanquam præcipuum morales vitæ (cujus illic principia tradendam) fundamentum, omni modo contra Atheos stabilire sum conatus. Eo igitur ad plenam illius argumenti propositionem lectorem remitto.

Quæ contra hanc veritatem, imò veritatum omnium fundamentum proponunt Athei, nullius momenti sunt, cumque ex iis pleraque ad Dei providentiam, modumque quo mundum administret, spectent, de iis, dum de Providentia Dei, & prædestinatione infra agetur, quædam adjungam.

genero mensura est reliquorum.

XI. Ex Univerfo pulchritudine, & administratione demonstratur Deus.

XII. Atheorum argumenta nullius sunt momenti.

DISPUTATIO TERTIA.

De Unitate Dei.

Rem hanc discutit S. Thomas infra q. II. a. 14. sed quia peculiarem habere videtur cum existentia Dei connexionem, hanc questionem immediate illi subjiciam; perinde enim est, Deum non esse, ac non esse unum.

SECTIO PRIMA.

Ostenditur, Deum esse unum tantum, non plures.

I. Gentiles circa Deum mirè hallucinabantur.

II. Valentini, Carpocrati, & aliorum circa Deum errores.

ULLA in re cæcitatebat magis antiquitas, quam in Deo, ejusque perfectionibus inquirendis. Esto namque omnium animis insitum esset dari aliquod Numen, in numero tamen & qualitate mirè hallucinabantur. Hinc Cicero lib. I. de leg. Nulla, inquit, gens est, neque tam immansuetæ, neque tam ferreæ, quæ licet nesciat qualem Deum habere deceat, habendum tamen ignoret. Quam nimirum erant omnes de substantia certi, tam erant de numero incerti.

Neque hac in re delirabant soli antiqui illi Gentiles: Valentini quippe hæretici, ut refert S. Irenæus, quinque contra eum scriptis libris, duos statuebat Deos, seu prima rerum principia, quorum alterum Profundum appellabat, alterum Silentium. Carpocrates, Apelles, Manichæi, & alii, duo item ponebant principia, Bonum lucis incorporeæ & invisibilis; ac Malum tenebrarum, & creaturæ visibilis & corporeæ auctorem. Cædo denique & Marcion duos similiter Deos statuebant sibi contrarios, unum veteris testamenti, eumque justum & Mundi creatorem, alium testamenti novi, bonum & misericordem, ac Patrem Christi.

Sed contra hæc & alia inanum & sceleratorum hominum somnia, tanquam certissimum tenendum est, Deum unicum esse. Sic Deuteron. 5. v. 4. dicitur, Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Psalm. 85. v. 10. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus. Malachiæ 2. v. 10. Nunquid non Pater unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos? Ad Ephes. 4. v. 5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Subscribunt Patres, tum Græci, tum Latini, & Deum, ut esse, ita unicum esse, uno omnes ore pronunciant. Sic S. Clemens Romanus lib. 6. Const. Apost. c. 14. Deus omnipotens (inquit) unus tantum est, & oportet hunc saltem colere & venerari. Justinus Martyr in expositione fidei: Unum quidem Deum colere nos divine literæ docent, & Patrum erudiant institutiones: unum namque esse necesse est rerum universarum auctorem summum, & S. Joan. Damasc. Orthod. Fid. l. I. c. 5. Quod Deus unus sit, non plures, apud eos quidem qui divine scripturæ fidem adhibent, extra controversiam est, &c. Et infra: unus promde est Deus perfectus, circumscriptiois expertus, mundi architectus, conservator, & gubernator, perfectione sublimior atque antiquior. S. Cyprianus de Idolorum vanitate: Unus, inquit, omnium dominus est Deus: Neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem &c. Denique Patres omnes in hac veritate assensum.

III. Certissimum est, non nisi unicum esse Deum.

IV. Deum unicum esse, uno ore testantur Patres.

Justinus Martyr.

S. Joan. Damascenus.

S. Cyprianus.